

Willkommen

Die Spuren führen Sie in der Landschaft umher und erzählen über den Zusammenhang zwischen Landschaft, Kulturgeschichte und Natur in der Gegend.

Alle drei Routen beginnen beim Kaufmann ① in Fabjerg und führen Sie auf einen Spaziergang durch das Dorf und dessen Umgebung. Die Spuren bestehen aus 3 Routen: einer gelben von 2,6 km, einer blauen von 3,6 km und einer roten von 13 km. Viel Vergnügen!

Ausflug an der Hauptstillstandslinie des Eises

Während der letzten Eiszeit (Weichsel) kamen die großen Gletscher aus dem Norden bis zur sogenannten Hauptstillstandslinie etwas südlicher, wo Fabjerg heute liegt. Die Linie teilt die Fabjerg Gegend in eine Schmelzwasserebene gegen Süden und eine Moränenlandschaft mit Toteislöchern gegen Norden. Die Eiszeitlandschaft hat auch Spuren in der Kulturgeschichte hinterlassen in Form der Grabhügel aus dem Steinzeit- und Bronzealter, die am 110 km langen „Altertumsveg“ angelegt sind, der entlang der Hauptstillstandslinie des Eises von der Nordsee bis Viborg läuft.

Beim Übergang zwischen der Lehmerde in der Moränenlandschaft und der sandigen Erde auf den Heideebenen gegen Süden, war die Erde doch genügend leicht zu bestellen und fruchtbar genug, dass die ersten Ackerbauern sich niederließen und ihre Grabhügel bauten. Hier war auch die Landschaft am leichtesten zu passieren, weshalb die Handelswege auch hier verliefen. Die Fabjerg Kirche ② zeigt auch, dass Menschen hier über lange Zeiten gewohnt haben.

Auf den Ebenen gegen Süden wurde der ursprüngliche Wald nach und nach gerodet und die Heide breitete sich aus. Ab 1880 kaufte der Staat jedoch große Areale auf der Kron- und Klosterheide südlich der Hauptstillstandslinie des Eises und bepflanzte sie mit Bergkiefer, so dass man heute Dänemarks größte Heideplantage gleich südlich von der Fabjerg Kirche findet. Der Bergkiefer ist heute durch andere Baumarten abgelöst worden. Es ist auch in der Klosterheide Plantage, dass der Biber im Jahre 1999 wieder ausgesetzt wurde. Die Plantage kann außerdem einen großen Bestand an Rotwild vorzeigen.

Vor dem Jahr 1900 bestand Fabjerg aus einer Sammlung von verstreut liegenden Bauernhöfen und Häuserstellen. Das Zentrum der Gemeinde war um die Kirche, die Schule und einen Kaufmann ③ lokalisiert. Nach und nach mit der Entwicklung der Landwirtschaft zogen die Höfe auf die fetteren Böden, und das Dorf mit Schule und Kaufmann liegt heute auf die neue Straße zwischen Lemvig und Struer.

Welcome to the trails

The trails at Fabjerg offer you a chance to experience the connection between landscape, cultural history and nature around Fabjerg. The barrows and the church tell us that people have lived here since ancient times.

The three trails start at the grocery shop in Fabjerg ① and will take you on a tour of the village and its surroundings. The trails consist of a yellow route of 2,6 km, a blue route of 3,6 km and a red route of 13 km. Enjoy!

On tour at the Main Stationary Line of the Ice

During the last Ice Age, known as Weichsel, enormous glaciers from the north extended to what is known as the Main Stationary Line just south of where Fabjerg is situated today. South of this line there is a vast outwash plain and to the north you find an undulating moraine and dead ice landscape.

The Ice Age landscape also left its mark on the cultural history with the many barrows from the Stone and Bronze Ages situated along the 110 km long Ancient Road that follows the Main Stationary Line from the North Sea to the town of Viborg.

In the zone between the heavy clay soils in the moraine hills to the north and the light sandy soils on the outwash plains to the south, the soil consisted of a mixture that was easy to farm and yet fertile enough to grow crops successfully and many of the early farmers chose to settle here and therefore also build their barrows here. It was also here that merchants found the easiest way though the landscape between east and west. Fabjerg Church ② also shows that this is a place that has been inhabited for a long time. The church is built by ashlar and is one of several churches situated along the Ancient Road.

The forests on the plains to the south were gradually cleared and replaced by extensive moors. From 1880 the state started buying huge areas south of the Main Stationary Line and started planting mountain pine giving birth to Klosterhede Plantation, which today is the largest heathland plantation in Denmark. Today, the mountain pine has been replaced by other tree species and it was here the beaver was reintroduced to Denmark in 1999. Klosterhede Plantation is also home to a big population of red deer.

Until 1891 Fabjerg consisted of a collection of scattered farms and smallholdings. The center of the parish was around the church, the old school and a grocery store ③. With new farming techniques many farms moved up on the heavier clay soils to the north and the village moved up to the new road between Lemvig and Struer.

NORDEA
FONDEN

Miljø- og
Fødevarerministeriet
Miljøstyrelsen

Den Europæiske Landbrugsfond
for Udvikling af Landdistrikterne:
Europa investerer i landdistrikterne

Sporet er støttet af Nordeafonden og Miljøministeriet. I samarbejde med Danmarks Naturfredningsforening, Dansk Skovforening, Friluftsrådet, Kommunernes Landsforening, Landdistrikternes Fællesråd og Danmarks Jægerforbund.

Naturen er åben

SPOR åbner naturen. I samarbejde med danske landmænd, lodsejere og frivillige kræfter byder SPOR velkommen til oplevelser i det åbne landskab. SPOR er trampestier på landbrugsjord i hele Danmark, og du er velkommen til at være med.

For mere information kontakt
Geopark Vestjylland på tlf. 40 54 71 98
www.geoparkvestjylland.dk

SPOR, Axeltorv 3, 1609 København V eller ring 33 39 40 90
www.spor.dk

SPOR1069 Svanemærket tryksag, 5041-0309

SPOR Fabjerg

Region
Midtjylland

Kortsignaturer / Kartensignatur / Legend

- SKOV / WALD / FOREST
- BEBYGGELSE / BEBAUTE FLÄCHE / BUILD UP AREA
- BYGNINGER / GEBÄUDE / BUILDINGS
- VÅDOMRÅDE / FEUCHTGEBIET / WETLANDS
- VANDLØB / WASSERLAUF / WATERCOURSE
- LEVENDE HEGN / HECKEN / LIVE FENCE
- VEJ / WEG / ROAD
- STI / PFAD / PATH
- HOVEDOPHOLDSLINJE
HAUPTSTILSTANDSLINIE
MAIN STATIONARY LINE

1 HENVISNING / REFERENZ / REFERENCE

INFORMATION

2,6 KM

3,6 KM

13 KM

Sporene er ikke egnede for gangbesværede og barnevogne. Du må have hund med i snor.

Die Spuren sind für Gehbehinderte und Kinderwagen nicht geeignet. Sie dürfen Hunde an der Leine mitnehmen.

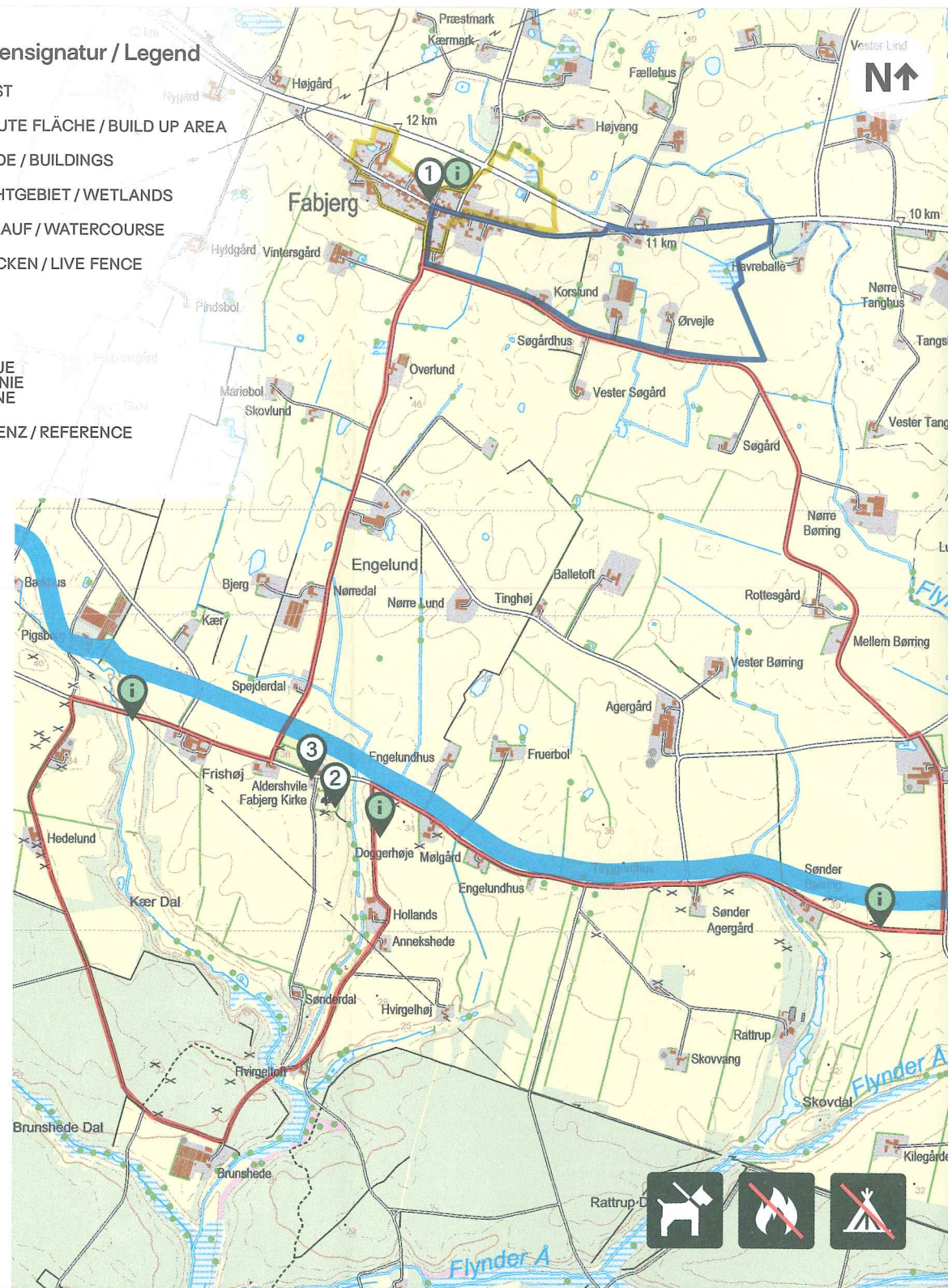
The trails are not suitable for prams and mobility impaired persons. Dogs are allowed but should be on a leash.

SPOR

Se efter den gule folderkasse, her starter sporet.

Afmærkning
Markierung
Demarcation

Velkommen på sporet

Sporene tager dig med rundt i et landskab, hvor man kan opleve sammenhængen mellem landskab, kulturhistorie og natur. Gravhøjene og kirken fortæller om, hvordan mennesker fra gammel tid har bosat sig i området.

Alle tre ruter starter ved Købmanden i Fabjerg 1 og tager dig på en tur gennem landsbyen og dens omgivelser. Sporene består af 3 ruter: en gul på 2,6 km, blå på 3,6 og en rød på 13 km. God tur!

På tur ved isens hovedopholdslinje

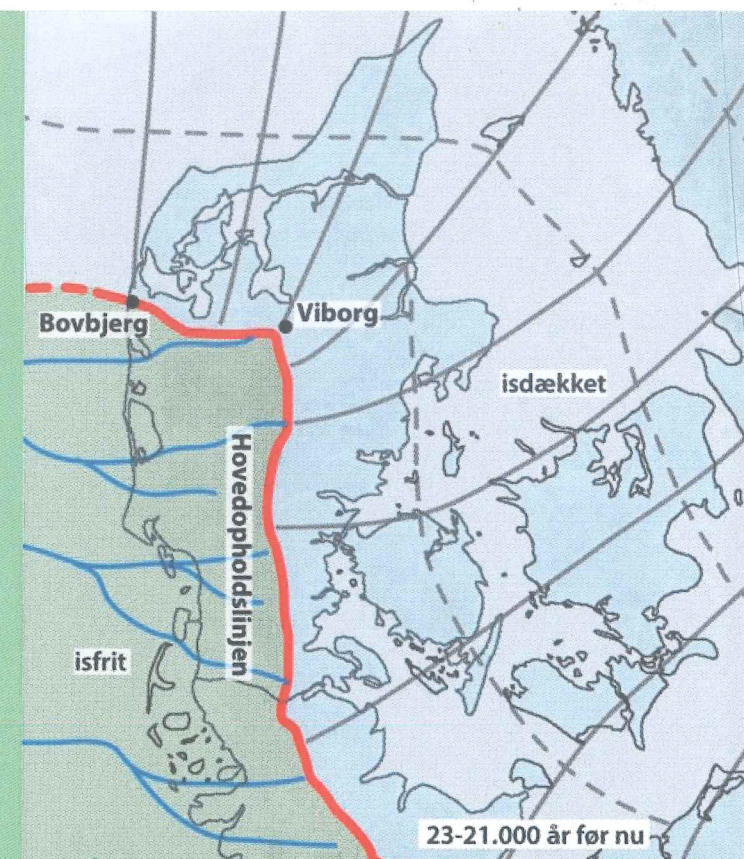
Under sidste istid, som kaldes Weichsel, nåede de store gletsjere fra nord til den såkaldte Hovedopholdslinje lige syd for, hvor Fabjerg ligger i dag. Linjen deler Fabjerg området op i en flad smeltevandsslette mod syd og et kuperet morænelandskab med dødishuller mod nord.

Istidslandskabet har også sat sig spor i kulturhistorien i form af de mange gravhøje fra sten- og bronzealderen, som er placeret langs den 110 km lange "Oldtidsvej", der løber langs isens hovedopholdslinje fra Vesterhavet til Viborg.

I overgangen mellem den fede lerjord i moræne-landskabet mod nord og den sandede og grusede jord på hedesletterne mod syd, var jorden tilstrækkelig let at dyrke og samtidig frugtbar nok til, at det især var her de første agerbrugere slog sig ned og byggede deres gravhøje. Det var også her, at landskabet var lettest at passere, så handelsruterne gik også denne vej. Fabjerg Kirke 2 viser også, at der har boet mennesker her i lang tid. Kirken er opført i kvadresten og er en af flere kirker placeret langs med Oldtidsvejen.

På sletterne syd for isens hovedopholdslinje blev den oprindelige skov efterhånden ryddet og heden brede sig. Fra 1880 opkøbte staten imidlertid store arealer på Kron- og Klosterheden og plantede dem til med bjergfyr, så området i dag rummer Danmarks største hedeplantage. Bjergfyren er efterhånden afløst af andre træarter, og det er i Klosterheden Plantage, at bæveren blev genindført til Danmark i 1999. Plantagen rummer desuden en stor bestand af kronvildt.

Før år 1900 bestod Fabjerg af en samling spredte gårde og husmandssteder. Sognets centrum lå ved kirken, hvor også datidens skole og købmand 3 lå. Efterhånden som landbruget udviklede sig rykkede gårdene op på de federe lerjorde, så landsbyen med den nye skole og købmand i dag ligger i den nordlige del af sognet omgivet af moderne landbrug.

Rød linje viser Hovedopholdslinjen
Rote Linie zeigt die Hauptstillstandslinie
Red line shows the Main Stationary line of the ice

Bæver
Beaver
Biber

